

1317). 3. Süleyman b. Ömer el-Uceyfi, *el-Fütûhâtü'l-Ahmediyye* (Kahire 1274, 1279, 1283, 1303, 1306, 1317; Bulak 1292; Muhammed Şelebî bu şerhi ihtisar ederek yayımlamıştır, Kahire 1344). 4. İbn Zekri el-Fâsî, *Şerhu'l-Hemziyye* (Fas 1330). 5. Muhammed Fethî en-Nazîfî, *Şerhu'l-Hemziyye* (*Mecmû'atü's-şürûh* içinde, Kahire 1340).

Abdülbâki b. Süleyman el-Fârûkî ile (Kahire 1303, 1309) Muhammed Fethî en-Nazîfî'nin (*el-'Atfetü'l-kenziyye*, Kahire 1346) tahmîsleri ve Abdülkâdir Saîd el-Fârûkî'nin *Neylü'l-murâd fî taştîri'l-Hemziyye ve'l-Bürde ve Bânet Su'âd* adlı taştîri de (Kahire 1323) basılmıştır (eser üzerine yapılan diğer çalışmalar için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 313; *Suppl.*, I, 470-471).

BİBLİYOGRAFYA :

Büsrî, *Dîvânü'l-Büsrî* (nşr. M. Seyyid Kılânî), Kahire 1374/1955; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minehu'l-Mekkiyye*, Kahire 1309; Serkis, *Mu'cem*, I, 84, 711; II, 1383; Brockelmann, *GAL*, I, 313; *Suppl.*, I, 470-471; M. Zağlûl Sellâm, *el-Edeb fî'l-Şasri'l-Memlûkî*, Kahire 1971, I, 262, 271-274; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, Beyrut 1972, III, 673-679; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, VI, 361-365.

MAHMUT KAYA

el-KAŞİDETÜ'n-NÛNİYYE

(القصيدۃ النونية)

İbn Kayyim el-Cevziyye'nin
(ö. 751/1350)

akaide dair manzum eseri.

Asıl adı *el-Kâfiyetü's-şâfiye fî'l-intişâr li'l-fırkati'n-nâciye* olup beyitleri nûn harfiyle sona erdiği için *el-Kaşîdetü'n-nûniyye* adıyla meşhur olmuştur; ancak Kâtib Çelebi tarafından yanlışlıkla "mîmiyye" olarak tanıtılmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1369). İbn Kayyim, *İctimâ'u cüyûşî'l-İslâmiyye* adlı eserinde (s. 172) kendisine nisbet ederek zikrettiği, ayrıca çağdaşı olan tabakat müellifleri tarafından onun eserleri arasında sayıldığı için manzumenin ona aidiyeti konusunda şüphe yoktur. Aruz vezninin kâmil bahrinde 5949 beyitten ibaret olan kaside, telif sebebinin ve Ehl-i sünnet inancını kısaca açıklayan mensur bir girişten sonra farklı hacimlerden oluşan bölümlere (fasıl) ayrılmıştır.

Eserin ilk bölümünde cebir ve sıfatların inkârı başta olmak üzere Cehmiyye'ye ait itikadî görüşleri tenkitçi bir yaklaşımla ele alan İbn Kayyim, Ahmed b. Hanbel ile diğer bazı âlimlerin Cehmiyye'ye

karşı yazdığı reddiyelere atıfta bulunur, bu arada Selefîyye'nin karşı tezlerine ve delillerine de yer verir. Daha sonra kelâm sıfatı ve halku'l-Kur'ân meselesini inceleyerek Allah'ın kelâmında lafız ve mâna ilişkisi üzerinde durur. İkinci bölümde Selefîyye ile Ehl-i sünnet kelâmcıları arasında ihtilâf konusu olan haberî sıfatlar ve özellikle arşa istivâ, ulûv, nüzûl vb. kavramlar ele alınır. Bunların zâhirî mânalarından çıkarılıp farklı şekillerde anlaşılmasını sıfatların yok sayılması (ta'tîl) şeklinde niteleyen müellif, söz konusu sıfatların ispatı için çoğunluğu Kur'an ve hadislerdeki nas ve işaretlerden ibaret olan yirmiyi aşkın delil sıralar. İbn Kayyim, te'vilin kelâmcılar tarafından yanlış anlaşılıp naslara uygulandığını ileri sürer ve bu terimin "nasları geniş bir biçimde açıklamaya" mânasına geldiğini, bu çizgiyi aşan yorumların te'vil sınırını geçip ta'tîl ve tahrif boyutuna ulaştığını söyler. Öte yandan Selef anlayışını benimseyen hadis âlimlerinin kelâmcılar tarafından Hâricîler'e benzetilmesini ve onların Haşviyye, Mücessime veya Müşebbihe statüsünde görülmesini sert bir şekilde eleştirir. Manzumenin daha sonraki başlıkları, Muattıla genel adıyla anılan kelâmcıların görüş ve yöntemlerinin tenkidine ve istikamet ehli olarak tanıtılan Selefîyye metodunun savunulmasına ayrılmıştır. Bu bölümde iman esaslarını bozmak, naslarla istidlâl etmeyi ilim ve yakın ifade etmediği gerekçesiyle küçümsemek ve çeşitli bid'atlar üretmekle itham edilen kelâmcıların tevhid anlayışı ile Selef'e ait tevhid anlayışı arasındaki farklar ortaya konulur. Ayrıca sahih akılla sağlam nakil arasında çatışma düşünülmemeyeceği için Mu'tezile'nin sıfatları dışlayan veya Ehl-i sünnet kelâmcılarının haberî sıfatları yoruma tâbi tutan yaklaşımlarının vahyi ihmal etmek ve onun ortaya koyduğu tevhid anlayışını zedelemekle eşdeğer olduğu ifade edilir. Kasidenin son bölümü, Kitap ve Sünnet bağlularına sunulacağı belirtilen uhrevî mükâfatlara ve cennet tasvirlerine ayrılmıştır. Bu bölüm, müellifin aynı konudaki müstakil eseri *Hâdi'l-ervâh*'in manzum bir özeti görünümündedir.

el-Kaşîdetü'n-nûniyye, Selefîyye ekolünün İbn Teymiyye ile birlikte bir sisteme kavuştuğu ve Ehl-i sünnet kelâmına karşı alternatif olma arayışlarına girdiği bir dönemde onun en yakın takipçisi İbn Kayyim el-Cevziyye tarafından Selefî görüşlerin halk arasında yayılması amacıyla kaleme alınmıştır. Ancak kaside daha çok bir reddiye mahiyetindedir. Ele alınan ko-

nular arasında belli bir sistemin takip edilmediği eserde çok sayıda tekrar mevcuttur. Öte yandan diğer Selef âlimlerinin eserlerinde görüldüğü üzere kitapta belirgin bir mezhep taassubu ve farklı görüşlere yönelik sert eleştiri üslûbu hâkimdir.

Süleymaniye (Lâleli, nr. 2421) ve İstanbul Üniversitesi (AY, nr. 4608) kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan *el-Kaşîdetü'n-nûniyye*'nin çeşitli baskıları yapılmış (İstanbul 1318; Kahire 1319, 1345, 1987), Abdullah b. Muhammed el-Umeyr tarafından yeni bir neşri gerçekleştirilmiştir (Riyad 1416/1996).

el-Kaşîdetü'n-nûniyye müellifi henüz hayatta iken tartışmalara konu olmuştur. Takıyyüddin es-Sübki tarafından *es-Seyfü's-şakîl fi'r-red 'alâ İbn Zefil* adıyla bir reddiye yazılmış, bu reddiye, M. Zâhid Kevserî'nin şerh niteliğindeki dipnotlarıyla birlikte yayımlanmıştır (Kahire 1356/1937). Sübki reddiyesinde İbn Kayyim'i konulara vâkif olmamak, taraf tutmak ve her biri büyük bir âlim olan kelâmcılara yönelik eleştirilerinde küçük düşürücü üslûp kullanmakla suçlar. Ancak Sübki'nin reddiyesi kısa olduğundan ve bazan İbn Kayyim'in aşırı kabul edilen ifadelerinin nakliyle yetinildiğinden Zâhid Kevserî, gerekli gördüğü yerlerde uzun dipnotları koymak suretiyle bu eksikliği gidermeye çalışmıştır. Osman b. Ahmed b. Kâid en-Necdî tarafından ihtisar edilen kaside üzerine birçok şerh kaleme alınmış olup bunlardan bazıları şunlardır: Ahmed b. İbrâhim b. İsâ, *Tavzîhu'l-makâşid ve taşhihu'l-kavâ'id fi şerhi Kaşîdeti'l-İmâm İbni'l-Kayyim* (Beyrut 1382, 1383, 1406/1986); Abdurrahman es-Sa'dî, *Tavzîhu'l-Kâfiyeti's-şâfiye* (Kahire 1368; Ah-sâ 1407/1987); a.mlf., *el-Hakku'l-vâzîhü'l-mübîn fi tevhiidi'l-enbiyâ' ve'l-mürselîn mine'l-Kâfiyeti's-şâfiye* (Kahire 1368; kasidenin yalnız tevhid konusuyla ilgili beyitlerinin ele alınıp açıklandığı bir şerhtir); Muhammed Halîl Her-râs, *Şerhu'l-Kaşîdeti'n-nûniyye* (Kahire 1366; Beyrut 1406/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Kaşîdetü'n-nûniyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife); a.mlf., *İctimâ'u'l-cüyûşî'l-İslâmiyye* (nşr. Fevz Ahmed Zemerî), Beyrut 1408/1988, s. 172; Takıyyüddin es-Sübki, *es-Seyfü's-şakîl* (tekmile M. Zâhid el-Kevserî, nşr. Abdülhafız Sa'd Atıyye), Kahire 1356/1937; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1369; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 158; Bekr b. Abdullah Ebû Zeyd, *İbn Kayyim el-Cevziyye: Hayâtühü, âşârühü, mevâridühü*, Riyad 1412, s. 287-289.

M. SAİT ÖZERVARLI